Fimmtudaginn 17. desember 1992.

Nr. 89/1989. **Tollstjórinn í Reykjavík vegna þrotabús Péturs Ingólfssonar**
(Kjartan Ragnars hrl.)
gegn
Hirti Ingólfssyni
(Árni Stefánsson hrl.)
og gagnsök.

Gjaldþrot. Riftun.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Gunnar M. Guðmundsson, Hjörtur Torfason, Hrafn Bragason og Þór Vilhjálmsson.

Aðaláfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 14. mars 1989. Hann krefst þess, að gagnáfrýjandi verði dæmdur til að greiða sér alls 1.077.089,17 krónur með ársvöxtum sem hér segir: 17% frá 26. september 1984 til 31. desember 1984, 24% frá 1. janúar 1985 til 10. maí s. á., 22% frá 11. maí 1985 til 28. febrúar 1986, 13% frá 1. mars 1986 til 31. mars s. á., 9% frá 1. apríl 1986 til 20. janúar 1987, 10% frá 21. janúar 1987 til 20. febrúar s. á. og 11% ársvöxtum frá 21. febrúar 1987 til 14. apríl 1987, en með vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987, sbr. 2. gr. laga nr. 67/1989, frá 15. apríl 1987 til uppsögudags dóms Hæstaréttar, en með dráttarvöxtum samkvæmt 15. gr. laga nr. 25/1987, sbr. 10. gr., frá þeim degi til greiðsludags. Jafnframt krefst aðaláfrýjandi málskostnaðar fyrir héraðsdómi og Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 6. júní 1989 að fengnu áfrýjunarleyfi 18. maí sama ár. Hann krefst aðallega ómerkingar hins áfrýjaða dóms og frávísunar frá héraðsdómi. Til vara krefst hann sýknu. Þá krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Aðalkrafa gagnáfrýjanda er byggð á því í fyrsta lagi, að bú Péturs Ingólfssonar, sem tekið var til gjaldþrotaskipta með úrskurði skiptaréttar Reykjavíkur 7. mars 1985, hafi verið tekið til skipta á röngu varnarþingi, enda hafi Pétur þá verið búsettur erlendis. Leggja verður úrskurðinn til grundvallar. Samkvæmt þessu og með

vísan til þess, sem segir um vanreifun í hinum áfrýjaða dómi, verður ómerkingarkrafan ekki tekin til greina.

Staðfesta ber héraðsdóm, að því er varðar 747.000 krónur af kröfum aðaláfrýjanda.

Fallast verður á það með héraðsdómara, að Pétur Ingólfsson hafi ekki verið gjaldfær eftir ráðstöfun þess fjár, sem hann fékk fyrir hluta sinn í Bústað sf. Ber með tilvísun til 2. mgr. 67. gr. gjaldþrotalaga nr. 6/1978 að staðfesta niðurstöðu hins áfrýjaða dóms varðandi 325.630,17 krónur af kröfum aðaláfrýjanda um annað en vexti, sem verða dæmdir eins og segir í dómsorði.

Málskostnaðarákvæði héraðsdóms er staðfest.

Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómsorð:

Gagnáfrýjandi, Hjörtur Ingólfsson, greiði aðaláfrýjanda, tollstjóranum í Reykjavík vegna þrotabús Péturs Ingólfssonar, 325.630,17 krónur með ársvöxtum sem hér segir: 17% frá 26. september 1984 til 31. desember s. á., 24% frá 1. janúar 1985 til 10. maí s. á., 22% frá 11. maí 1985 til 28. febrúar 1985, 13% frá 1. mars 1986 til 31. s. m., 9% frá 1. apríl 1986 til 20. janúar 1987, 10% frá 21. janúar 1987 til 20. febrúar s.á, 11% frá 21. febrúar 1987 til 14. apríl s. á., en með vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987, sbr. 2. gr. laga nr. 67/1989, frá 15. apríl 1987 til uppsögudags dóms Hæstaréttar, en með dráttarvöxtum samkvæmt 15. gr. laga nr. 25/1987, sbr. 10. gr., sbr. lög nr. 90/1992, frá þeim degi til greiðsludags.

Málskostnaðarákvæði hins áfrýjaða dóms er staðfest.

Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur aukadómþings Kjósarsýslu 15. desember 1988.

I.

Mál þetta, sem dómtekið var 17. f. m., hefur tollstjórinn í Reykjavík, nnr. 8888-0528, Tryggvagötu 19, Reykjavík, Björn Hermannsson, nnr. 1334-7166, Álftamýri 39, Reykjavík, vegna þrotabús Péturs Ingólfssonar, nnr. 7097-4444, Reykjavík, höfðað fyrir aukadómþingi Kjósarsýslu með

stefnu, birtri 31. október 1986, á hendur Hirti Ingólfssyni, nnr. 4226-8143, framkvstj., Bugðutanga 2, Mosfellshreppi, Kjósarsýslu, til greiðslu fébóta, að fjárhæð 1.077.089,10 kr., auk vaxta og kostnaðar.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda 325.630,17 kr. auk 17% ársvaxta frá 26. sept. 1984 til 31. des. 1984, 24% frá 1. jan. 1985 til 10. maí 1985, 22% frá 11. maí 1985 til 28. febr. 1986, 13% f rá 1. mars 1986 til 30. (sic) mars 1986, 9% frá 1. apríl 1986 til stefnubirtingardags og dómvaxta frá stefnubirtingardegi til greiðsludags og 751.459 kr. auk 17% ársvaxta frá 26. sept. 1984 til 31. des. 1984, 24% frá 1. jan. 1985 til 10. maí 1985, 22% frá 11. maí 1985 til 28. febr. 1986, 13% frá 1. mars 1986 til 31. mars 1986, 9% frá 1. apríl 1986 til stefnubirtingardags og dómvaxta frá stefnubirtingardegi til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar samkv. taxta LMFÍ.

Af hálfu stefnda eru gerðar þær dómkröfur aðallega, að málinu verði vísað frá dómi og stefnda tildæmdur málskostnaður, en til vara er krafist sýknu og málskostnaðar og loks til þrautavara, að stefnukröfur verði lækkaðar og málskostnaður felldur niður.

Með úrskurði réttarins 24. febrúar 1987 að undangengnum munnlegum málflutningi 17. sama mánaðar var frávísunarkröfunni hrundið.

II.

Bú Péturs Ingólfssonar, Birkimel 10, Reykjavík, sem er bróðir stefnda, Hjartar, var tekið til gjaldþrotaskipta 7. mars 1985. Engar eignir hafa komið fram í búinu, en lýstar kröfur námu 5.066.983,73 kr. Þrotamaður hafði selt allar eignir sínar árið 1984, og var söluandvirði sem hér segir:

1. Íbúð að Eiðistorgi 5 samkvæmt kaupsamningi, dags. 24. mars 1984	kr.	2.750.000,00
2. Eignarhluti í Bústað sf. samkvæmt yfirlýsingu, dags. 26. sept. 1984	—	3.750.000,00
3. Verslunin Viktoría samkvæmt kaupsamningi, dags. 19. nóv. 1984	—	3.937.500,00
Samtals	kr.	10.437.500,00

Söluandvirði þessara eigna varði þrotamaður til að gera upp hluta af skuldum sínum, og telur stefnandi, þ. e. kröfuhafar í bú þrotamanns, að við það uppgjör hafi þrotamaður látið ýmsar skuldir, sem nánir ættingjar hans, þ. á m. stefndi, höfðu gengið í ábyrgð fyrir, hafa algeran forgang. Þannig telur stefnandi, að verulegum hluta af söluandvirði Bústaðar sf., sem áður er getið, hafi þrotamaður varið til greiðslu slíkra skulda, nánar tiltekið sem hér segir:

1. Greiddar skuldir þrotamanns við Bústað sf., eigendur faðir og bræður þrotamanns	kr.	256.950,00
2. Greidd skuld við Verslunarbanka Íslands, ábyrgðarmaður Hjörtur Ingólfsson, bróðir þrotamanns	—	325.630,17
3. Greidd skuld við Verslunarbanka Íslands, ábyrgðarmenn Hjörtur Ingólfsson, bróðir þrotamanns, og Björgúlfur Pétursson, sonur þrotamanns	—	406.912,54
4. Greidd skuld við Verslunarbanka Íslands samkvæmt þremur víxlum, útgefandi Hjörtur Ingólfsson, bróðir þrotamanns	—	747.000,00
5. Greidd víxilskuld við Iðnaðarbanka Íslands, útgefandi Ingólfur Guðmundsson, faðir þrotamanns	—	308.302,00
6. Greidd víxilskuld við Landsbanka Íslands, útgefandi Ingólfur Guðmundsson, faðir þrotamanns	—	150.000,00
7. Greidd skuld við Iðnaðarbanka Íslands, ábyrgðarmenn Hjörtur Ingólfsson, bróðir þrotamanns, og Ingólfur Guðmundsson, faðir þrotamanns	—	66.520,90
	Kr.	2.261.315,61

Stefnukrafan í máli þessu lýtur að liðum 2 og 4 í þessari sundurliðun. Er þar um að ræða skuldabréf Verslunarbanka Íslands hf., nr. 62241, út gefið 23. ágúst 1983 af Pétri Ingólfssyni, upphaflega að fjárhæð 525.000 kr., en að eftirstöðvum 26. sept. 1984 325.630,17 kr., sem stefndi var sjálfskuldarábyrgðarmaður á, og þrjá víxla, nr. 641849, að fjárhæð 400.000 kr., nr. 641850, að fjárhæð 138.000 kr., og nr. 641851, að fjárhæð 209.000 kr., samtals 747.000 kr. Víxlarnir eru allir með gjalddaga 26. 9. 1984. Þeir eru allir áritaðir af stefnda sem útgefanda, en útgáfudagur ekki tilgreindur, og samþykktir til greiðslu af Pétri Ingólfssyni. Þeir voru allir greiddir í Verslunarbanka Íslands hf. 26. sept. 1984 sem og skuldabréfið.

III.

Það er málsástæða stefnanda, að greiðsla á framangreindum víxlum og skuldabréfi 26. september 1984 sé riftanleg gagnvart stefnda sem útgefanda víxlanna og sjálfskuldarábyrgðarmanni á skuldabréfinu samkv. 2. mgr. 54.

gr. laga nr. 6, 1978. Er staðhæft, að með ráðstöfunum þessum hafi verið greiddar skuldir, sem úrslitum hafi ráðið um gjaldfærni þrotamanns, og að stefnda hafi þannig verið ívilnað á kostnað annarra kröfuhafa í þrotabú Péturs Ingólfssonar með því að hafa losnað úr ábyrgðum á fjárskuldbindingum þrotamanns. Er á því byggt, að þrotabúi Péturs Ingólfssonar og þar með kröfuhöfum þess hafi með greiðslu skulda þessara verið valdið fjártjóni, sem stefnda sé samkv. 62. gr. laga nr. 6, 1978, sbr. 2. mgr. 54. gr., lögskylt að bæta búinu. Er því haldið fram, að svo beri að skýra 2. mgr. 54. gr. laga nr. 6, 1978, að hún taki einnig til greiðslna á skuldum þrotamanns, sem séu til hagsbóta aðila nákomnum þrotamanni.

Verði ekki fallist á skilning stefnanda á 2. mgr. 54. gr. laga nr. 6, 1978, er fébótakrafa á hendur stefnda reist á 63. gr. laga nr. 6, 1978, sbr. 61. gr. Er það málsástæða stefnanda, að Pétur Ingólfsson hafi verið ógjaldfær eða orðið það, er skuldir samkv. víxlunum og skuldabréfinu voru greiddar, og að stefnda hafi þannig sem sjálfskuldarábyrgðarmanni á lánsskjölum þessum verið ívilnað gróflega og ótilhlýðilega á kostnað annarra kröfuhafa þrotamanns. Er staðhæft, að stefndi hafi á þessum tíma vitað eða mátt vita um bágan fjárhag og ógjaldfærni Péturs Ingólfssonar og að með þessum ráðstöfunum hafi verið gróflega og ótilhlýðilega brotið gegn jafnræði kröfuhafa þrotamanns, þar eð stefndi hafi með greiðslu skulda þessara losnað úr ábyrgðum á fjárskuldbindingum þrotamanns. Færir stefnandi fram þau lagarök, að ráðstafanir þessar séu riftanlegar samkv. 61. gr. laga nr. 6, 1978, og að stefnda sé samkv. 63. gr. laga nr. 6, 1978, lögskylt að bæta þrotabúi Péturs Ingólfssonar fjártjón það, sem búið varð fyrir vegna þessara ráðstafana, enda verði að skýra hugtakið „kröfuhafi" í 61. gr. laga nr. 6, 1978, svo, að einnig sé átt við ábyrgðarmenn á fjárskuldbindingum þrotamanns.

IV.

Aðalkröfu sína um frávísun studdi stefndi þeim rökum í fyrsta lagi, að úrskurður um gjaldþrotameðferð hefði verið kveðinn upp á röngu varnarþingi, og í öðru lagi rökstuddi hann frávísunarkröfuna með því, að málið væri vanreifað.

Sem fyrr segir, var frávísunarkröfunni hrundið með úrskurði 24. febrúar 1987, og kemur því varnarþingsmálsástæðan ekki frekar til álita, enda ekkert nýtt fram komið í málinu frá uppkvaðningu úrskurðar hana varðandi, sbr. 3. mgr. 108. gr. l. 85/1936.

Um vanreifunarmálsástæðuna er það að segja, að hún var í fyrsta lagi studd þeim rökum, að skiptaráðandi hefði ekki viðurkennt aðrar lýstar kröfur í þrotabúið en forgangskröfu, að fjárhæð 22.232 kr., og kröfum tollstjórans í Reykjavík alla tíð verið sérstaklega mótmælt sem áætluðum

og órökstuddum og því jafnframt mótmælt, að fyrir lægi, að þrotamaður ætti ekki fyrir skuldum. Um þessi atriði liggur ekkert nýtt fyrir frá úrskurði. Í öðru lagi var vanreifunarmálsástæðan rökstudd með því, að grundvallarskjölin í málinu, víxlarnir og skuldabréfið, væru lögð fram í ljósriti og einungis framhliðar, en ekki bakhliðar skjalanna ljósritaðar, og loks, að útgáfudag vantaði á víxlana svo og framsöl.

Er úrskurðurinn gekk 24. febrúar 1987, var talið, að frumrit umræddra skjala væru í vörslu sakadóms Reykjavíkur, en ríkissaksóknari höfðaði sakamál á hendur Pétri Ingólfssyni með ákæru, út gefinni 15. maí 1986, á grundvelli 4. tl. 1. mgr. 250. gr. l. 19/1940. Var ákæran m. a. byggð á lögskiptum þeim, sem mál þetta snýst um. Ákærði var sekur fundinn um brot á téðu lagaákvæði og dæmdur 24. júní sl. í þriggja mánaða fangelsi óskilorðsbundið auk þriggja mánaða skilorðsbundið. Ekki er í dóminum fjallað sérstaklega um lögskipti þau, sem stefnukrafan í máli þessu lýtur að, heldur litið til fjárráðstafana ákærða í heild fyrir gjaldþrotið og talið sannað, að hann hafi greitt skuldir, sem ættingjar hans voru í ábyrgð fyrir, en eftir standi skuldir, sem hann beri einn ábyrgð á. Er niðurstaða dómsins á því reist, að ákærði hafi af ásetningi mismunað lánardrottnum sínum.

Það kom á hinn bóginn í ljós, eftir að frávísunarkröfunni var hrundið 24. febrúar 1987, að umræddir víxlar og skuldabréf höfðu ekki verið lögð fram í frumriti í sakadómsmálinu, heldur einvörðungu í ljósriti.

Eftir því sem fram hefur komið í máli þessu, annaðist stefndi, Hjörtur, sem umboðsmaður bróður síns greiðslu á umræddum verðbréfum og fékk frumskjölin í hendur við greiðslu, en kveðst fljótlega hafa afhent Pétri skjölin, en tók þó áður ljósrit af þeim fyrir sjálfan sig. Eftir þeim ljósritum ljósritaði RLR hin fram lögðu skjöl í málinu, en stefndi, Hjörtur, hélt sínum upphaflegu ljósritunum.

Samkvæmt þessu verður að telja, að sönnunarbyrði sé hér þannig háttað, að stefndi verði að bera hallann af því að hafa ekki lagt fram í málinu frumrit umræddra skjala eða fullkomin ljósrit. Hann hafði á sínum tíma skjölin í höndum og ljósritaði þau, áður en hann afhenti þau. Hann hefur ekki skýrt, hvers vegna hann leggur ekki þessi ljósrit sín fram í málinu. Í rekstri málsins hefur hann auk þess verið í allt annarri og betri aðstöðu en stefnandi til þess að afla frumskjalanna og leggja þau fram.

Að þessu athuguðu verður frávísunarkröfu stefnanda enn hrundið.

V.

Kröfu sína um sýknu reisir stefndi í fyrsta lagi á því, að aðalsönnunargögnin, sem lögð eru fram í málinu, séu lögð fram í ljósritum, sem sé svo áfátt, að þegar af þeirri ástæðu beri sð sýkna, í öðru lagi á því, að gjaldþrotaúrskurðurinn hafi verið kveðinn upp á röngu varnarþingi og á röngum

forsendum og því markleysa og skaðabótamál reist á riftunarreglum gjaldþrotalaga því á sandi byggt.

Þá reisir stefndi sýknukröfurnar á því, að riftunarskilyrðum samkvæmt gjaldþrotalögum sé ekki til að dreifa. Þrotamaður hafi hvorki verið ógjaldfær, þegar umræddar bankaskuldir voru greiddar, né orðið ógjaldfær við greiðslu þeirra. Hefur stefndi lagt fram útreikninga, sem óþarft þykir að rekja, þessu til stuðnings. Stefndi sem og aðrir meðeigendur hans í Bústað sf., kaupendur eignarhluta Péturs, hafi verið í góðri trú um gjaldfærni hans, þegar greiðslurnar voru inntar af hendi.

Þrautavarakröfu sína um lækkun stefnukrafna útlistar stefndi þannig: Ef svo færi, að einhver hluti af stefnukröfunum í máli þessu yrði tekinn til greina, krefjast stefndu þess, að bætt verði við dómsorðið ákvæði um, að þeir eigi rétt á að fá dregna frá dómsfjárhæðinni þá prósentu, sem búið komi til með að greiða upp í almennar kröfur, eftir að fjárhæðum dæmdra riftunarkrafna hafi verið bætt við viðurkenndar almennar kröfur. Það komi greinilega fram í 62. og 63. gr. laga nr. 6/1978, að kröfuhafar í þrotabú eigi ekki að græða neitt á riftun, heldur aðeins að fá það, sem þeir hefðu fengið upp í kröfur sínar, hefði hin riftanlega ráðstöfun ekki farið fram. Hefði hin riftanlega ráðstöfun ekki farið fram, hefði stefndi verið meðal almennra kröfuhafa í búið og fengið sína hlutdeild af því, sem til úthlutunar verði upp í almennar kröfur. Þegar svona sé farið að, komi fram hið raunverulega tjón búsins. Það eigi að bæta, en ekki meira. Hvergi sé heimild fyrir því í VIII. kafla laga nr. 6/1978, að búið græði á riftun; það eigi að vera skaðlaust. Þessi hundraðshluti liggi ekki fyrir nú, en hann muni liggja fyrir við uppgjör búsins.

Álit dómsins.

Útgáfudag vantaði á „víxla" þá, er í máli þessu greinir, og stofnaðist því aldrei víxilréttur á hendur útgefanda samkvæmt þeim. Stefnandi hefur ekki sýnt fram á, að eigandi „víxlanna", Verslunarbanki Íslands hf., hafi átt færa leið til þess að innheimta þá með lögsókn hjá útgefanda, stefnda í máli þessu. Þar sem það er samkvæmt þessu ósannað, að stefndi hafi haft hag af því, að „víxlarnir" greiddust, verður þegar af þessari ástæðu að sýkna stefnda af þeim hluta stefnukröfu, er tengist téðum „víxlum".

Bróðir þrotamanns, stefndi Hjörtur, var sjálfskuldarábyrgðarmaður á skuldabréfi því, sem um ræðir í málinu.

Þrotabú á þess kost í tilvikum sem þessu að beina riftunarkröfu að þeim, sem að lokum hefði beðið tjón, ef þrotamaður hefði ekki greitt. Það ónýtir því ekki málsókn þessa, þótt stefnandi hafi ekki beint riftunarmáli að eiganda skuldabréfsins og viðtakanda greiðslnanna, Verslunarbanka Íslands hf.

Svo sem að framan er rakið, námu lýstar kröfur í bú þrotamanns rúmlega 5 millj. króna. Þegar búið var að ráðstafa söluandvirði Bústaðar sf., átti þrotamaður eftir verslunina Viktoríu, nafnverð söluverðs samkvæmt kaupsamningi tæpar 4 milljónir, raunvirði (kaupsamningur metinn til staðgreiðslu í peningum) væntanlega miklu lægra. Samkvæmt þessu hefur stefnda ekki tekist að sýna fram á, að þrotamaður hafi átt fyrir skuldum, þegar hann var búinn að ráðstafa söluandvirði Bústaðar sf., og annað er ekki fram komið en það hafi einmitt verið greiðslur þær af söluandvirði Bústaðar sf., samtals yfir 2 milljónir króna, sem hann ráðstafaði til þess að greiða kröfur, sem nákomin ættmenni hans voru í ábyrgð fyrir, þ. á m. greiðslur þær, sem mál þetta snýst um, er ráðið hafi úrslitum um gjaldfærni hans, en á þessar greiðslur verður í þessu samhengi að líta sem eina heild.

Samkvæmt þessu ber með vísan til 2. töluliðar 54. gr. l. nr. 6/1978 og með vísan til 62. gr. sömu laga að taka kröfur stefnanda til greina með 325.630,17 kr. ásamt vöxtum, eins og í dómsorði greinir.

Ekki verður sinnt þeirri þrautavarakröfu stefnda að tilgreina sérstaklega í dómsorði, að draga beri frá tildæmdum fjárhæðum þá prósentu, sem búið komi til með að greiða upp í almennar kröfur. Það er almenn regla, byggð á eðli máls og venjuhelguð, að kröfu á hendur þrotabúi, er verður til vegna úrslita riftunarmáls, sem dæmt er eftir lok kröfulýsingarfrests, má koma að með fullum réttindum í kröfuröð, þótt kröfulýsingarfrestur sé liðinn.

Málskostnaður ákveðst 75.000 kr.

Már Pétursson sýslumaður kveður upp dóm þennan.

Dómsorð:

Stefndi, Hjörtur Ingólfsson, greiði stefnanda, þrotabúi Péturs Ingólfssonar, 325.630,17 kr. ásamt 17% ársvöxtum frá 26. sept. 1984 til 31. des. 1984, 24% frá 1. jan. 1985 til 10. maí 1985, 22% frá 11. maí 1985 til 28. febr. 1986, 13% frá 1. mars 1986 til 30. mars 1986, 9% frá 1. apríl 1986 til 31. október 1986, en dómvöxtum frá þeim degi til greiðsludags og 75.000 kr. í málskostnað, allt innan 15 daga frá birtingu dóms þessa að viðlagðri aðför að lögum.